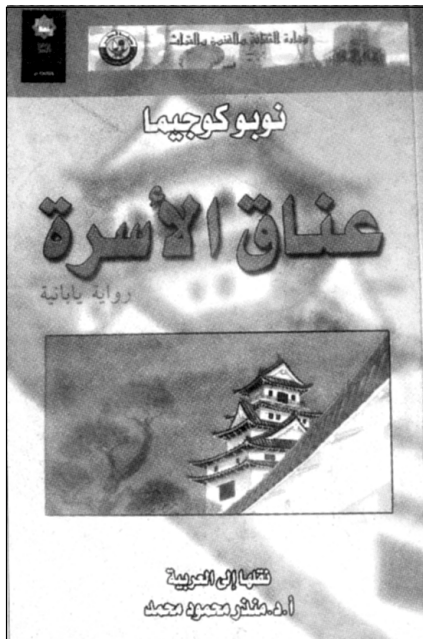

ئىبراھىم حاجى عەبدى

رۆمانى "لە باۋەشگرتنى خىزان"ى نۆبۆكۆجىما بارودۆخى خىزانىكى شىۋاۋ

و: سەلاخ عومەر

ۋەرگىپرانى رۆمانىكى يابانى بۆ عەرەبى ئاسايى نىيە لە ناۋەندى رۆشنىبىرى عەرەبىدا، چونكە لە زمانى ئىنگلىزىيەۋە خىراتر دەكرىت، فەرنسى و ئەلمانى و ئەسپانى و روسىش بە پلەى دووم دىن. ئىمە بەكاربەرى تەكنەلۇجىيائى ئەرخبىلى يابانىن كە لە رادەبەدەر باشە. بەلام ئەدەبەكەى كەم دەخوئىنەۋە. ئەم كەم خوئىندەۋەيەش، موفارەقەيە، بە زۆرى لە رىيى زمانىكى ترەۋە پىيمان دەگات. ۋەك لە رۆمانى "لە باۋەشگرتنى خىزان"ى نۆبۆكۆجىما (۱۹۱۵-۲۰۰۶) رووى دا. كە لە ۋەزارەتى رۆشنىبىرى قەتەرى "دۆحە ۲۰۰۹" لە ۋەرگىپرانى مونزەر مەحمود محەمەد كە لە زمانى ئىنگلىزى كراۋەتە عەرەبى.

پاش خويندنه‌وهی ئەم رۆمانه بۆمان دەرده‌که‌وهی که وەرگێران له ریی زمانیکی تر ئەوهنده کاری له پیکهاته و ناوهرۆکی رۆمانه‌که نه‌کردوه. له‌به‌ر ئەوهی کۆجیما نزیکه‌ی ۳۰ رۆمان و لیکۆلینه‌وهی ره‌خنه‌یی بلۆ کردووه‌ته‌وه و هیچ بایه‌خیکی به‌ لاغته‌ی ئەده‌بیی به‌رز نه‌داوه و که‌م جوانکاریی زمانی بۆ ئەنجامدانی سه‌ردیه‌تییکی ئاسان به‌کار دینێ که به‌ دواي رووداوه‌کانه‌وه دێ، هه‌ندی له‌وانه وه‌ک ئەوهی دیار نه‌بن وا دیته‌ به‌رچاوه‌وه. ئەو زمان وه‌ک یارمه‌تیده‌ری بۆ گواستنه‌وهی رووداوه‌کانی رۆمانه‌که به‌کار دینێ، بۆ ئەوهی ئەرکی ئەوه بکیشی بایه‌خ به‌ شیواز و ریکخستن و موفرده‌کان و دارشتنه‌ قوول و نادیاره‌کان بدات که مۆرکی رۆمانی ئەم‌رۆیه و پرسیاوی گه‌وه‌ری له‌سه‌ر ئاستی شیوه و ناوهرۆک ده‌خاته روو. ره‌نگه‌ هه‌ر ئەم شیوازه‌ کۆنه ئاسانه‌ش بێ هانی وەرگێری دابی تا له ئینگلیزییه‌وه وهریگێری. "له‌ باوه‌شگرته‌ی خیزان" ده‌چیته‌ ناو دهرباری به‌کێ له‌ ماله‌ یابانییه‌کان و چاودێریکردن و په‌یبردن به‌ نه‌ینی و کاری رۆژانه‌ی ئەم خیزانه و مملانی بچووک بچووکه‌کانی. هه‌روه‌ها خستنه‌رووی ورده‌کاری ژبانی خیزانیکی یابانی که زحمه‌ت له‌ رووی کۆمه‌لایه‌تیه‌وه ریزبه‌ند ده‌کری. «به‌ پێی ئەو وینه‌یه‌ی رۆمانه‌که ده‌خاته روو» خیزانه‌که له‌ چینی ناوه‌راست سه‌رووتر و له‌ژێر چینی ئۆرستۆکراتییه، پیک دێ له‌ باوکه‌که "شۆنسۆکی" و دایکه‌که "تۆکیکو" و کوره‌که‌یان "ریوشی" و کچه‌که‌یان "تۆریکو" و کاره‌که‌ره‌که‌یان که له‌ رۆلێکی کاریگه‌ر له‌ به‌رزکردنه‌وهی کرداری رۆمانه‌که ده‌گێری، ئەگه‌رچی له‌ په‌راوێزیشدايه و له‌سه‌ر ئاستی واقیعه‌دا پایه‌ی نزمی هه‌یه به‌ پێی ئەو کاره‌ی که ده‌یکات. کۆجیما که خه‌لاتی ئاگاتاواي و خه‌لاتی تاتیزاکی جونی‌شیرۆی پێ به‌خشره‌وه. باس له‌ لایه‌نێکی ژبانی ئەم خیزانه له‌ سالانی پاش جه‌نگی دووه‌می جیهانی ده‌کات (۱۹۳۹-۱۹۴۵) له‌ جه‌نگه‌ی یابان دارما و بۆیه‌که‌م جار له‌ میژوودا رووبه‌رووی بۆمبێ ئەتۆمی بووه‌وه، که به‌کێکیان له‌ شاری ناگازاکی و ئەویتر له‌ هیرۆشیما درا. رۆمانه‌که چیرۆکی ئەم تراجیدیایه ده‌گێرێته‌وه که تیگه‌یشتنیکی تازه‌ی بۆ شه‌ر دانا، که هه‌رگیز باس له‌م کاره‌ساته ناکری. بگره‌ رۆمانه‌که گۆی بۆ ده‌نگه‌ کپ و به‌رزه‌کانی تاک به‌ تاکی ئەم خیزانه شل ده‌کات که ژبانیکی ئاسایی- روتینی ده‌ژین و به‌ده‌ر نین له‌ کۆسپ و ته‌گه‌ره و مملانی و له‌ هه‌مان کاتدا بێ به‌ش نین له‌ هیوا و حه‌ز و ئاره‌زوو، رۆمانه‌که هه‌ول ده‌دات له‌ ریی گێرانه‌وه‌ی حیکایه‌تی ئەم

خیزانه به هه موو لقه كانییه وه، به هه موو کار و خه ریکبوونیانه وه نمونیه به پیشکەش بکات که ده بربری حه قیقەت و سروشتی کۆمه لگای یابانی بیت که له قۆناغی گۆرانیکێ مه زندایه له بواره جیا جیاکانی ژیانیدا که پێ دهچی ئەم قۆناغه ده رکه وتهی ته کنیکی گه وره ی سه رکه وتنی خو لقا ندو وه . به لام ئەو کاریگه رییە خیرا و ترا جیدییانه ی لایه نی کۆمه لایه تی و ئەخلاقییه کانیا ن روویدا وه به شاراو هبێ له پشت ده رگه دا خرا وه کان ما ونه ته وه که زه حمه ت ده توانری لێی رزگار بین و ره هه نده کانێ ته نیا له رپێ کاریکی هونه ره وه ده کړی . ئەمه ی دواییش له رپێ خۆیه وه به ئاسانی به ویتەر ناگات، بۆیه دیلی ناوه خۆیی ده مینیت ته وه . زه مه نی رۆمانه که بۆ کۆتایی په نجا و شه سه ته کانێ سه ده ی را بر دوو ده گه رپته وه «له گفتو گوگۆیه کی سه رپییی له باره ی کوشتنی سه رۆکی ئەمه ریکا جۆن کیندی که له ۲۲ ت ۱۹۶۳/۲» دا رووی دا وه ر بۆمان ده رده که وی له م قۆناغی گوا سه تنه وه به دا یابان هیشتا برینی جه سه ته ی به ته واوی ساریژ نه بو وه ته وه و هیشتا رپێ خۆی بۆ سه ره به خۆیی و تازه گه ربی و سه رکه وته نه ته کنه لۆجییه که ی نه دۆزیوه ته وه . رۆمانه که به ده وری ئەم ناوچه خۆله می شیه کپشه داره ده سو رپته وه که تازه له کا ولکاری ده رچوو وه و هیشتا شو پنه وا ره کانێ له به رچا واندا یه . و هه ول ده دات له گه ل خودی خۆی ئاشنا بیت ته وه و به سه ر کۆسه په کانێ بۆ گه یشتن به سه ره به خۆیی که سپتی یابانی زال بی و بگه رپ به دوای گپزانی رۆلێک له م جیهانه شیا وه دا . ئەم مملانییه هه ندیک جار شاراو هبه و هه ندیک جار به ئاشکرا له ناو تاکه کانێ خیزانه که ده رده که وێ . به تایبه تی له نیوان ژن و میرده که . ئەهه تا له ده سه تپیکێ رۆمانه که دا "شۆنسۆکی" و ژنه که ی تۆکیکۆی به ند کرا و له لایه ن میرده یکی ماندوو له خۆشه ویستی و ئولفه ت بی به شه . هه ر یه کێ له م دووانه به نا راس ته وخۆیی هپرش ده کاته سه ر ئەو ویتەر وه ک که سا په تی شانۆگه ری "کی ده ترسی" ی فرجینیا ولف؟»

ئەگه رچی نه ریتی ریزگرتن به که می له نیوانیا ندا ماوه که له کولتوو ری رۆشن بیری رۆژه لاتی کۆن دی و «پیه ونیدی خیزانی پیروژ» به پیروژ داده نی . که چی هاوسه رییه که له به رامبه ر ناخۆشییه کی ئەم وینه ی له ناوچه که روو ده دات خۆی ناگرێ، ئەو کاته ی میرده که به پیه ونیدی خۆشه ویستی نیوان ژنه که ی و سه ربازه ئەمه ریکییه که "جۆرج" ده زانی تووشی جۆرێک له نازاری ئەزه تبه خش ده بی، ئەو سه ربازه ی خیزانه که میوانداری ده کات به لام هۆکاری ئەم میواندارییه

له رۆمانهکه دیار نییه. «بنکه سه‌ریازییه‌کانی ئەمه‌ریکا پاش کۆتایی هاتنی شه‌ر له یابان مانه‌وه».

رۆمانه‌که لی‌رده‌دا درێژ‌داد‌ری ده‌کات له باس‌کردنی مملانی‌تی نی‌وان نه‌ریتی رۆژه‌لاتی و رۆژ‌ئاوایی و جیا‌وازی قوولی به‌ها ئەخلاقیی‌ه‌کان ده‌رده‌خات که له رۆشن‌بیرییه‌ک بۆ ئەو‌یت‌ر جیا‌وازه. ئەوه‌ی جێی سه‌رنجه رۆمانه‌که کات‌ی باس له تیکش‌کانی پێ‌وه‌ندیی هاوسه‌ریتی ده‌کات، ئیش‌کالییه‌تی جیا‌وازی نی‌وان نموونه‌ی بال‌ا و ته‌نزیر‌دان و به‌چه‌شن‌کردن له لایه‌ک، که می‌رده‌که له ئەکادیمیادا ده‌رچوو‌ه و وه‌ک تۆژه‌رتیکی کۆمه‌لایه‌تی پسپۆر له کاروباری هاوسه‌رگیری کار ده‌کات و ماوه‌یه‌کی زۆر تیۆر و ئەلییه‌تی هاوسه‌رگیری سه‌رکه‌وتوو و کامه‌رانی خویندوو‌ه، ده‌سته‌پاچه‌یه به‌رامبه‌ر یه‌که‌م ئەزموونی کرده‌یی که تووشی دێ و له پیاده‌کردنی ئەو تیۆرانه‌دا سه‌رناکه‌وێ له ئەزموونی که‌سیی خۆیدا له‌گه‌ڵ خێزان و هاوسه‌ره‌که‌یدا. وه‌ک ئەوه‌ی ئەو به‌ها و تیۆرانه، وه‌سه‌ت و ئامۆژگارییه‌کان که له‌وانه زانستییه‌کانی ده‌یگوتنه‌وه. و هانی ئەوانی تر ده‌دا په‌یره‌وی بکه‌ن به ئامانجی گه‌یشتن به‌ هاوسه‌رییه‌کی نموونه‌یی. هیچ نه‌بوون جگه له تیوریزه‌کردنی که زه‌حمه‌ته له واقیعی رۆژانه‌ی سه‌خت و تیک چ‌ر‌ژاودا پیاده‌ بک‌ر‌یت. می‌رده‌که دان به‌وه‌دا ده‌نی که پێ‌وه‌ندیی له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌یدا تیک چوو‌ه، قه‌ناعه‌تیشی وایه هه‌وله‌کانی بۆ چاک‌کردنی ئەو پێ‌وه‌ندییه کاره‌که خراپ‌تر ده‌کات و ده‌بێته هۆی له‌ناوبردنی ژپانی خێزانه‌که‌یان.

به‌لام کشانه‌وه‌ی سه‌ربازه ئەمه‌ریکییه‌که ده‌بێته هۆی هێور‌کردنه‌وه‌ی بارودۆخه‌که، هه‌روه‌ها نه‌خۆش‌که‌وتنی ژنه‌که به‌ شێر‌په‌نجه گه‌رموگوری دینیته‌وه نی‌وانیان، به‌لام پاش ئەوه‌ی کات به‌سه‌رده‌چی و ژنه‌که ده‌روات سه‌رله‌نوێ پیاوه‌که ده‌که‌وێته مملانی‌تی ئەوه‌ی ئاخۆ دیسان ژن بێنیته‌وه یا به‌ ره‌به‌نی بژی و کوره هه‌رزه‌کاره‌که و که‌چه شه‌رمه‌که‌ی په‌روه‌رده بکات و چاوی لێیان بێت. ئەم کۆتاییه نادیاره بۆ ناوونیشان به‌ پێ‌چوپه‌نا و پ‌ر سوخ‌رییه‌ته که رامان ده‌کیشی و «له باوه‌ش‌گرتنی خێزان» وه‌ک ئامانج‌یکی دووره‌ده‌ست ده‌م‌ینیته‌وه. و جگه له ده‌رب‌رینیکی دژ به‌ بارودۆخی خێزانیکی تیکش‌کاوی نیگه‌ران پ‌تر نییه.

رۆمانه‌که له رووی بونیاد و سه‌رده‌وه رۆمانیکی باوه که به‌ شیوه‌یه‌کی لۆجیکی هه‌له‌ده‌کشی، بێ ئەوه‌ی هیچ تیک چ‌ر‌ژانیکی له کاتدا هه‌بێ. یا هیچ تیک چ‌ر‌ژانیکی

